

Prof. Dr.
Sudi Apak

Arş. Gör.
Güneş Yılmaz

Türkiye’de Kriz Döneminde Açıklanan Ekonomik Önlem Paketleri

Prof. Dr. Sudi APAK
Arş. Gör. Güneş YILMAZ
Beykent Üniversitesi, İİBF

Özet

2008 Ekonomik Krizi, 2008 yılının son aylarında ortaya çıkan ve dünyanın birçok ülkesini olumsuz yönde etkileyen ekonomik gelişmelerdir. 1929 Dünya Ekonomik Bunalımıyla kıyaslanan bu kriz özellikle Eylül 2008 ayında gözle görülür hale gelmiştir. ABD’deki taşınmaz mal (mortgage) piyasasının birden değer kaybetmesi ve bunun sonucu olarak tutulu satışlardaki kişisel iflasların artması bu krizi tetiklemiştir. ABD’de ortaya çıkan kriz tüm dünyayı etkilemiştir ve Türkiye de bu krizden olumsuz yönde etkilenmiştir. 2008 yılının ikinci yarısından günümüze kadar krizin yarattığı olumsuz sonuçları gidermek amacı ile 7 adet önlem paketi hazırlanmıştır. Bu önlem paketlerinin hazırlanmasının nedenleri ekonomiyi harekete geçirmek, azalan dış talep neticesinde ortaya çıkan likidite sorununu azaltmak, iç talebi artırmak, ekonomik büyümeyi sağlamak ve işsizlik sorununu giderilmesidir. Alınan tedbirler dünya genelinde alınan tedbirler ile örtüşmektedir.

Anahtar Sözcükler: Önlem paketleri, mortgage krizi, Türkiye.

JEL Sınıflaması: M21, M48, O29.

Abstract (Economic Prevention Packages Disclosed in the Crisis Period in Turkey)

Economic crisis 2008 is arisen in recent months of 2008 and affected most of the world countries negatively. This crisis is compared with Word Economic Crisis in 1929 and especially been apparent in 2008 September. A sudden depreciation in the mortgage market in the USA and as a result of these personal busts occurred in the mortgages and these trigger the crisis. The crisis that is appeared in the USA affected all around the world and also Turkey negatively. In order to remove the negative results of the crisis Turkey has been prepared 7 prevention packages. The preparation reasons of these packages are to stimulate economy, decrease liquidity problem that is occurred because of the declining foreign demand, increase domestic demand, provide economic growth and overcome the unemployment problem. The precautions taken are parallel with all around the world.

Key Words: Prevention packages, mortgage crisis, Turkey.

JEL Classification: M21, M48, O29.

Giriş

Bu çalışmanın amacı kriz döneminde açıklanan önlem paketlerinin incelenmesidir. Öncelikle açıklanan 7 önlem paketi kısaca açıklanmış, daha sonraki bölümlerde ise detaylı olarak incelenmiştir.

2008 yılının ikinci yarısından 2009 yılına kadar olan dönemde tek tek alınan tedbirler “**Birinci Önlem Paketi**” olarak

sınıflandırılmıştır. Bu paketin toplam büyüklüğü 11.4 milyar lira ve Milli gelire oranı yüzde 1.1 ve bütçe içindeki ağırlığı ise yüzde 5 olarak hesaplanmıştır. Bu dönemde ekonomi yönetiminin aldığı önere çıkan önlemler özetle şunlardır:

Özellikle dış talep dış fon eksikliğinin yarattığı likidite sorununu çözmeye odaklanılmıştır. Bu noktada ilk adım olarak

Eximbank kaynakları arttırılmıştır. Bunun yanı sıra “can suyu kredisi” adı altında sıfır faizli kredi imkanı sağlanmıştır. Vergi borçları ve SSK prim yükümlülükleri yeniden yapılandırılmıştır. Sicil affı ve tasarrufların ekonomiye kazandırılmasına yönelik önlemler ile finans kesimine para aktarımı sağlanmıştır. Karşılıklar yönetmeliği değiştirilerek kredi mekanizmalarının çalışması kolaylaştırılmıştır. Hazinein garanti limiti arttırılmıştır. GAP Eylem Planı ile krizin bölgesel etkileri aşılmaya çalışılmıştır.

Kamu harcamaları ile genel talep seviyesinin yükseltilmesi anlayışı ile “mahalli idarelere gelir aktarımı” yapılmıştır.

2009 yılı bütçesinde yer verilen tedbirler ise “**İkinci Önlem Paketi**” olarak adlandırılmıştır. Ancak ikinci önlem paketinde yer alan enstrümanların, birinci paketin devamı niteliğinde olması sebebiyle ayırt edilemesi güçtür. Bununla beraber önlemlerin 2009 yılı bütçesine getirdiği yük açısından, toplam 15.8 milyar liralık büyüklükten bahsedilmektedir ve Milli Gelire oranı yüzde 1.4, bütçe içindeki ağırlığı ise yüzde 6.1 olarak hesaplanmıştır.

Kamuoyunda Torba Kanun adı ile bilinen tam adıyla “İşsizlik Sigortası Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun¹” **Üçüncü Önlem Paketi**’nin çerçevesini oluşturmaktadır. Bu paketin toplam büyüklüğü 5.6 milyar lira ve Milli Gelir’e oranı yüzde 0,5, bütçe içindeki ağırlığı ise yüzde 2.2 olarak hesaplanmıştır.

Bu paketin en önemli enstrümanı, kısa dönem çalışma ödeneği olanaklarının geliştirilmesi olmuştur. Gençler ve kadınların istihdamı konusunda kolaylıklar getirilmiştir. Bölge ve sektör esaslı yeni bir teşvik sisteminin başlatılması için ilk adım atılmıştır. Ar-Ge teşviklerinin kapsamı genişletilmiştir. Çeklerin bu sene ile sınırlı kalmak koşulu ile bankalarca çek hamiline vadeden önce ödeme yapılamayacağı yasal zorunluluk haline getirilmiştir.

¹ 5838 Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 28.02.2009 Tarih ve 27155 Sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

2009 yılının Mart ayına gelindiğinde ise Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın açıkladığı “**Dördüncü Önlem Paketi**”nin toplam büyüklüğü 2.2 milyar lira ve Milli Gelir’e oranı yüzde 0,2, bütçe içindeki ağırlığı ise yüzde 1 olarak hesaplanmıştır.

Kamuoyunda en çok yankı uyandıran önlem, otomotiv, beyaz eşya, konut ve telekomünikasyonda KDV, ÖTV ve Özel İletişim Vergisi oranlarının indirilmesi olmuştur. KOSGEB’e kaynak aktarılmıştır. Enerji maliyetlerinin düşürülmesi amacıyla ucuz tarife dilimi genişletilmiştir.

Bir önceki paketin devamı niteliğinde olan “**Beşinci Önlem Paketi**”nin toplam büyüklüğü 900 milyon lira ve Milli Gelir’e oranı yüzde 0,1, bütçe içindeki ağırlığı ise yüzde 0,3 olarak hesaplanmıştır.

Bu paketle birlikte KDV ve ÖTV indirimleri, mobilya, bilişim, büro malzemeleri ve iş makinelerini de kapsayacak şekilde yaygınlaştırılmıştır. Ayrıca konut alım satımında tapu harcı oranları düşürülmüştür.

Nisan ayında kesinleşen “**Altıncı Önlem Paketi**” ile ilgili yapılan açıklamalar dikkate alındığında, ekonomi yönetimi şu girişimleri gerçekleştirmiştir:

- Kredi garanti fonu olarak adlandırılan özel sektör ile bankalar arasındaki kredi akışını düzenleyen yapıya yeni bir işlev ve daha etkili bir rol ve fonksiyon verilmiştir. Hazine 1 Milyar TL ile fona katkıda bulunmuştur. Bu katkının etkisi bankacılık sistemi dinamikleri sayesinde ortalama on katına çıkmıştır. Özel sektöre kredi desteği sağlanırken, bankaların bilançoları sağlıklı yapıda kalmıştır.

- Bakanlar Kurulu, hangi sektörlerin, hangi bölgelerde, hangi teşvik mekanizmaları ile destekleneceğine karar vermiştir.

Küresel krizin olumsuz etkilerini hafifletmek ve ekonomiyi canlandırmak için 6 adet ekonomik paket yürürlüğe konulmuştur. **7. Önlem Paketi** ise “istihdam paketi” olacaktır. Son dönemde işsiz sayısındaki hızlı artış üzerine hazırlanan söz konusu paket, işsizlere, uzun vadede meslek kazandırmayı, kısa vadede de geçici iş sağlamayı amaçlamaktadır.

1. Birinci Önlem Paketi

Esnaf ve Sanatkarların, finansman ihtiyaçlarının karşılanabilmesi ve piyasada yaşanan nakit sıkışıklığının bir ölçüde giderilebilmesi amacıyla, ilk defa imalatçı esnaf ve sanatkarlara yönelik olarak 26 Kasım 2008 Çarşamba günü 350 milyon TL kredi hacimli Sıfır Faizli İstihdam Endeksli Cansuyu Kredisi Desteği programı başlatılmıştır.

KOSGEB tarafından başlatılan "Esnaf ve Sanatkar Kredisi Destek Programı" ile imalatçı esnaf ve sanatkara "0" faizli Cansuyu Kredisi verilmesi planlanmıştır. Toplam 5000 imalatçı esnaf ve sanatkarın yararlandırılması planlanan program uyarınca, imalatçı esnaf ve sanatkar başına sağlanacak azami 25 bin TL kredinin faizi KOSGEB tarafından karşılanarak imalatçı esnaf ve sanatkara 0 faizli kredi kullanma imkanı sağlanacaktır. Programda, kadın girişimcilere de pozitif ayrımcılık yapılarak işletme başına 30 bin TL'ye kadar kredi kullanılacaktır.

Program kapsamında 5000 esnaf ve sanatkara toplam 125 milyon TL'lik kredi kullanılacaktır. 18 ay vadeli olan bu destek programında esnaf ve sanatkarlar faiz ödemeyecek, faizler tamamen KOSGEB tarafından karşılanacaktır.

Bu programa 10.999 işletme başvuruda bulunmuştur ve 551 milyon TL'lik kredi talep edilmiştir. KOSGEB'in 2008 yılı bütçe imkanları çerçevesinde, diğer programlardan kalan bakiyeler ve diğer kalemlerden sağlanan tasarrufla, kredi şartlarına uyan asil ve yedek listenin tamamına kredi kullandırma imkanı sağlanmıştır.

2. İkinci Önlem Paketi

Gelen yoğun talep üzerine, KOSGEB'in bütçe olanakları ve Maliye Bakanlığı'nın sağladığı destekle, aynı program çerçevesinde Sıfır Faizli 2. Cansuyu Kredi Desteği başlatılmıştır. KOBİ'ler ve imalatçı esnaf-sanatkarlara yönelik Sıfır Faizli 2. Cansuyu Kredi Desteği için başvurular 17 Aralık 2008 Çarşamba günü mesai saati başlangıcı itibarıyla alınmaya başlanmış ve 19 Aralık 2008 Cuma günü mesai saati bitiminde sona ermiştir. Sıfır Faizli İstihdam Endeksli 2. Cansuyu Kredi Desteği

ile 150 milyon TL'lik yeni kredi hacmi oluşturulması planlanmıştır.

Sıfır Faizli 150 milyon TL'lik 2. Cansuyu Kredi Desteği kapsamında, 1 ile 9 arasında çalışanı olan KOBİ'ler ile imalatçı esnaf ve sanatkarın 25 bin TL'ye kadar, kadın imalatçı esnaf ve sanatkarların ise yine uygulanan pozitif ayrımcılıkla 30 bin TL'ye kadar kredi alabilecekleri belirtilmiştir. 9'dan fazla çalışanı olan KOBİ'ler ise 25 bin TL'lik kredi tabanının üzerine çalışan başına 2 bin TL ek kredi kullanabileceklerdir. Programın üst limiti yine 100 bin TL olacaktır. KOBİ'ler ile imalatçı esnaf ve sanatkâr, kullanacakları krediyle ilgili tek kuruluş faiz ödemeleri söz konusu olmayıp, kredi faizinin tamamı KOSGEB tarafından karşılanacaktır.

Bu programda kredi kullanacak olan esnaf ve sanatkârlar ile KOBİ'ler, krediyi, ilk 3 ayı ödemesiz kalanı aylık eşit taksitler halinde olmak üzere toplam 12 ayda ödeyeceklerdir. Yani kredinin vadesi bir yıl olup, KOBİ'ler ve imalatçı-esnaf sanatkarlar başvurularını yine Garanti Bankası, Yapı Kredi Bankası, Ziraat Bankası, Türk Ekonomi Bankası, Fortisbank, Vakıfbank ve Şekerbank'a yapabileceklerdir. KOSGEB Veri Tabanı'na kayıtlı KOBİ'lerle İmalatçı Esnaf ve Sanatkârlar başvurularını direkt olarak bu bankalara yapacaklardır. KOSGEB Veri Tabanı'na kayıtlı olmayanların ise önce KOSGEB Merkez Müdürlükleri'ne başvurarak KOBİ Beyannamesi ve Yararlanıcı Durum Tespit Formu doldurmaları gerekmektedir. Yapılan başvurular KOSGEB ve Bankalarca belirlenecek kriterlere göre değerlendirilecektir. Daha önce KOSGEB programlarından kredi kullanan ve ödemeleri devam eden işletmeler bu programdan yararlanamayacaklardır.

Program kredisinin yüzde 20'si Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Doğu Anadolu Bölgesi'nde, yüzde 20'si Diğer Kalkınmada Öncelikli Yörelere ve yüzde 60'ı da Normal Yöre ve Gelişmiş Yörelere bulunan esnaf ve sanatkârlar ile KOBİ'lere kullanılacaktır. Teminat sorunu yaşayan Esnaf ve Sanatkârlar ile KOBİ'ler sistem üzerinden Kredi Garanti Fonu'ndan destek alabileceklerdir. Bu destek paketleri tamamen 2008 bütçesi

kaynaklarıyla gerçekleştirilmektedir. Ö-nümüzdeki dönemde de, 2009 bütçesi im-kânlarıyla, KOBİ'lerle imalatçı esnaf ve sanatkârların finansman sorunlarının çö-zümüne yönelik yeni sıfır faizli kredi faiz destek programlarını hayata geçirmeye devam edilecektir.

3. Üçüncü Önlem Paketi

Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün onay-ladığı "5838 sayılı Bazı Kanunlarda Deği-şiklik Yapılması Hakkında Kanun", eko-nomik krize karşı bazı önlemler içermek-tedir.

Yasaya göre, 2008 ve 2009 yıllarında kısa çalışma ödeneği için yapılan başvurularla sınırlı olmak üzere, kısa çalışma için öngörülen azami 3 aylık süre, 6 ay olarak uygulanacaktır. Kısa çalışma ödeneği mik-tarı da yüzde 50 oranında artırılarak öde-necektir. Kısa çalışma ödeneği olarak ya-pılan ödemeler, başlangıçta belirlenen iş-sizlik ödeneği süresinden düşülmeyecek-tir. Bu madde kapsamında uygunluk tes-piti yapılmış olan başvurular için kısa ça-lışma süresi, işverenin talebi doğrultu-sunda uzatılacaktır.

Bu düzenlemenin yürürlüğe girdiği ta-rihten önce uygunluk tespiti yapılan kısa çalışma ödeneği başvurularında süre, iş-verenin talebi halinde aynı şartlarla ve 6 ayı aşmamak kaydıyla uzatılacaktır. Bu maddede öngörülen ödenek miktarı aynı kalmak kaydıyla kısa çalışma ödeneği sü-resini 6 ay daha uzatmaya Bakanlar Ku-rulu yetkili olacaktır. Ancak bu dönemde kısa çalışma ödeneği olarak yapılan öde-meler, başlangıçta belirtilen işsizlik öde-neği süresinden düşülecektir.

Sağlık hizmeti sunucuları, sundukları hizmetlere ilişkin bir ay içinde düzenledik-leri fatura ve ekindeki belgeleri, izleyen ayın 15'ine kadar Sosyal Güvenlik Kuru-muna (SGK) teslim edeceklerdir. Fatura bedelinin tamamı, fatura teslim tarihinden itibaren 60 gün içinde sağlık hizmeti sunucularına avans olarak ödenecektir. Fatura ve ekindeki belgeler üzerindeki incelemeler, teslim tarihinden itibaren en geç 3 ay içinde tamamlanarak, avans he-sabı kapatılacaktır.

Sigortalılığı sona eren kişileri kanunda belirtilen süre içinde SGK'ya bildirmeyen-

lere, her bir sigortalı ve sandık iştirakçisi için asgari ücret tutarında idari para ceza-sı verilecektir. İşverenler, işçi giriş ve çıkış bildirimini, SGK'ya vereceklerdir.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, yetkili sendikanın belirlenmesinde ve ista-tistiklerin düzenlenmesinde, kendisine gönderilen üyelik ve istifa bildirimleriyle Sosyal Güvenlik Kurumu'na yapılan işçi bildirimlerini esas alacaktır. Böylece ço-ğunluk tespiti, Sosyal Güvenlik Kuru-mu'na yapılan bildirimler üzerinden yapı-lacaktır.

Özürlülerin ve eski hükümlülerin mes-leki eğitim ve mesleki rehabilitasyonu, kendi işlerini kurmaları, özürlülerin iş bulmasını sağlayacak destek teknolojileri-ne ilişkin projelere kamu kurum ve kuru-luşlarının vereceği destekte, proje bedeli-nin yüzde 50'si sınırlaması bundan böyle uygulanmayacaktır.

Ekonomik kalkınmanın hızlandırılma-sı, istihdamın artırılması ve bölgeler arası gelişmişlik düzeyi farkının en aza indiril-mesi ve sektörel olarak kümelenme olgu-sunun öne çıkartılarak yatırımların teşvik edilmesine yönelik indirimli Kurumlar Vergisi oranı uygulamasına imkan tanına-caktır.

İndirimli kurumlar vergisi uygulama-sından yararlanacak yatırımlar, teşvik belgesine bağlanacaktır. Bu yatırımlardan elde edilen kazançlar, yatırımın kısmen veya tamamen işletilmesine başlanılan hesap döneminden itibaren yatırıma katkı tutarına ulaşıncaya kadar, indirimli oran-lar üzerinden Kurumlar Vergisi'ne tabi tutulacaktır.

Bakanlar Kurulu, istatistikî bölge bi-rimleri sınıflandırmasıyla kişi başına dü-şen Milli Gelir ve sosyo-ekonomik geli-şmişlik düzeyini dikkate alarak illeri gruplandırmaya ve gruplar itibarıyla teş-vik edilecek sektörleri ve bunlara ilişkin yatırım, istihdam büyüklüklerini belirle-meye yetkili olacaktır. Her bir il grubu için yatırıma katkı oranını yüzde 25'i, ya-tırım tutarı 50 milyon lirayı aşan, büyük ölçekli yatırımlarda ise yüzde 45'i geçme-mek üzere belirlemek ve Kurumlar Vergisi oranında yüzde 90'a kadar indirimli oran uygulamak da Bakanlar Kurulu'nun yet-kileri arasında yer alacaktır.

Bakanlar Kurulu ayrıca, yatırım harcamaları içindeki arsa, bina, kullanılmış makine, yedek parça, yazılım, patent, lisans ve know-how bedeli gibi harcamaların oranlarını, ayrı ayrı veya topluca sınırlandırabilecektir. Kurumlar Vergisi mükellefi olma niteliklerini taşımayan yabancı fonların portföy yönetim şirketlerinin, fonlarını Türkiye’de değerlendirmelerinin önu açılacaktır. Bu şirketler, Türkiye’de kurulu portföy yönetim şirketleri aracılığıyla sadece elde ettikleri kazanç kadar vergi ödeyecektir.

Kurumlar Vergisi Kanunu kapsamındaki yatırımlarla ilgili talep edilen taşınmazın bulunduğu ilçenin mülki sınırları içindeki organize sanayi veya endüstri bölgelerinde, bu yatırımlar için tahsis edilebilecek boş parsel bulunmaması, gerçekleştirilecek yatırımın toplam tutarının talep edilen taşınmazların maliki idarelerce takdir edilecek rayiç değerlerinin, tarım ve hayvancılık yatırımları için 1, turizm yatırımları için 2, diğer yatırımlar için 3 katından az olmaması kaydıyla Hazineye, özel bütçeli idarelere, il özel idarelerine veya belediyelere ait arazi veya arsaların üzerinde 49 yıl süreyle bağımsız ve sürekli nitelikli irtifak hakkı tesis edilebilecektir.

Orman Kanunu’na tabi alanlar hariç, devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunması nedeniyle irtifak hakkı tesis edilemeyen taşınmazlar üzerinde ise aynı şartlarla 49 yıl süreli kullanma izni verilebilecektir.

Yatırımcılar lehine tesis edilecek irtifak hakkı veya kullanma izinlerinde ilk yıl bedeli, yatırım konusu taşınmazın emlak vergi değerinin yüzde 3’ü kadar olacaktır. İrtifak hakkı veya kullanma izni verilenlerden ayrıca hasılat payı alınmayacaktır.

İrtifak hakkı tesis edilecek veya kullanma izni verilecek taşınmazlar üzerindeki kamuya ait ihtiyaç dışı bina ve müştemilat ile üzerinde henüz faaliyete geçirilmemiş yatırım bulunan arazi ve arsalar da bu kapsamda değerlendirilecektir. Bu taşınmazlardan imar planı bulunmayanların, planı ile uygulama projeleri bedelsiz olarak verilen ön izin süresi içinde yapılacak olup, ön izin süresi 2 yılı geçemeyecektir.

Yatırım konusu işletmenin faaliyete geçtiği tarihten itibaren istihdam edilecek işçi sayısına 5 yıl süreyle uyulması zorunlu olacaktır. Yatırımcının şartlara uymaması halinde irtifak hakkı veya kullanma izni iptal edilecektir. Hazineye ait taşınmazlar, tarım ve hayvancılık yatırımları hariç, en az 50 milyon dolar karşılığı TL tutarında ve taşınmazın rayiç değerinin en az 3 katı tutarında yatırım yapacaklara, harca esas değeri üzerinden doğrudan satılabilecektir. Bu yerin amacı dışında kullanılmayacağına dair tapu kütüğüne serh konulacaktır.

Tekstil, konfeksiyon ve deri sektörlerinde faaliyet gösteren işletmelerden kümelene anlayışıyla belirlenen illere taşınanlara, vergi yoluyla destek sağlanacaktır.

Buna göre, tekstil, konfeksiyon ve hazır giyim, deri ve deri mamulleri sektörlerinde faaliyetlerde bulunanlardan, üretim tesislerini Bakanlar Kurulu’nca belirlenen illere 31 Aralık 2010 tarihine kadar nakleden ve asgari 50 kişiye istihdam sağlayan mükelleflere, bu illerdeki işletmelerde sağladıkları kazançlar için nakil tarihini izleyen hesap döneminden itibaren 5 yıl süreyle Kurumlar Vergisi oranını yüzde 5’e kadar indirimli uygulatma konusunda Bakanlar Kurulu yetkili olacaktır.

Katma Değer Vergisi Kanunu’nun, ihracat teslimi ve yurt dışındaki müşteriler için yapılan hizmetler bölümünde değişikliğe gidilecektir. Buna göre, teslim, yurt dışındaki bir müşteriye veya bir serbest bölgedeki alıcıya ya da yetkili gümrük antreposu işleticisine yapılacaktır. Teslim konusu mal, Türkiye gümrük bölgesinden çıkarak bir dış ülkeye veya bir serbest bölgeye ulaşacak ya da yetkili gümrük antreposunda korunacaktır.

Yetkili gümrük antrepolarının işleyişi konusunda belirlenen esaslara uyulmaması halinde ziyaa uğratan vergi, buna ilişkin olarak kesilecek ceza ve hesaplanacak gecikme faizinin ödenmesinden Katma Değer Vergisi iadesi alanla birlikte antrepo işleticisi de müteselsilen sorumlu tutulacaktır.

Kablolu, kablosuz ve mobil internet servisi sağlayıcılığı hizmetine ilişkin Özel İletişim Vergisi yüzde 15’ten yüzde 5’e in-

dirilecektir. Bakanlar Kurulu, yüzde 25 ve yüzde 15 oranlarını ayrı ayrı veya birlikte yüzde 5'e, yüzde 5 oranı ise sifıra kadar indirmeye veya belli oranlarda artırmaya yetkili olacaktır.

Kat irtifaklı gayrimenkul devir ve iktisaplarında tapu harcı, devir ve iktisap bedelinin tamamı üzerinden hesaplanacaktır. Satış vaadi sözleşmeleriyle irtifak hakkı tesisi vaadi sözleşmelerinin tapu siciline şerhinde, sözleşmede yazılı bedel üzerinden, gayrimenkulün emlak vergisi değerinden az olmamak üzere binde 5,4 vergi alınacaktır. Gayrimenkul üzerine irtifak hakkı tesisi ve devrinde, tesis ve devir için ödenen bedel üzerinden devir alan için binde 15 oranı uygulanacaktır.

Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Hamillerin Korunması Hakkında Kanun'daki değişikliklerle 31 Aralık 2009 tarihine kadar, üzerinde yazılı keşide tarihinden önce çekin ödenmesi için muhatap bankaya ibrazı geçersiz sayılacaktır.

Gelir İdaresi grup müdürü, vergi dairesi müdürü, müdür, vergi dairesi müdür yardımcısı ve müdür yardımcısı kadrolarına atanacakların, yazılı ve sözlü sınavlardan ayrı ayrı 100 tam puan üzerinden en az 70 almaları gerekecektir. Devlet gelir uzmanlığında en az 5 yıl hizmeti bulunanlar, sınava tabi tutulmadan müdür olarak atanabilecektir.

Organize Sanayi Bölgeleri'nin (OSB) kurulu bulunduğu mera alanları, bedel karşılığı kamulaştırılacaktır. 1 Ocak 2005'ten önce kesinleşen imar planlarında küçük sanayi sitesi olarak ayrılan veya bakanlık tarafından onaylanıp yatırım programına alınan OSB'lerin bulunduğu alanlardaki mera vasıflı taşınmazlar hakkında, ilgili kamu idarelerince daha önce yapılan kamulaştırma ve diğer işlemler, tezyidi (artırma) bedeli dahil kamulaştırma, faiz ve diğer bedellerin ödenmesi kaydıyla geçerli kabul edilecektir.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu uyarınca, sit alanı ilan edilmesi nedeniyle kesin inşaat yasağı getirilen alanlarda kalan taşınmazlar için Kanun yürürlüğe girmeden önce düzenlenmiş olup, 31 Aralık 2011 tarihine kadar kullanılmayan veya kısmen kullanılan belgeler iptal edilecek ve yenisi verilmeyecektir.

TMO Genel Müdürlüğü'nün 2009 yılı finansman açığının karşılanması için Hazine'den olan görev zararı alacaklarına ve ödenmemiş sermayesine mahsuben Devlet İç Borçlanma Senedi ihraç edilebilecektir.

Trafik para cezası hasılatının yüzde 50'si, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonuna aktarılacaktır.

Oda ve borsalara ödenmemiş üye aidatlarıyla birliklere ödenmemiş oda aidatlarının 6 ay içinde ödenmesi halinde gecikme zamları silinecektir. 18 yaşından büyük ve 29 yaşından küçük olanlar ile yaş şartı aranmaksızın 18 yaşından büyük kadınların, prime esas kazanç alt sınırı üzerinden hesaplanan sigorta primine ait işveren hisselerinin işsizlik sigortası fonundan karşılanmasında öngörülen süre, 1 yıldan 2 yıla çıkartılacaktır.

Emekli aylıklarının haczedilmesine ilişkin talepler, borçlunun muvafakatı bulunmaması halinde icra müdürü tarafından reddedilecektir.

Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu'na göre yaşlılık aylığı alanların, çalışmaları halinde bu emeklilik aylıkları kesilmeyecektir.

Türkiye'de 49 ilde uygulanan ve süresi 2008 yılı sonunda sona eren teşvik uygulamasının süresi, 2009 yılı sonuna kadar uzatılacaktır. İlgili trafik sicilinde adlarına kayıtlı ve tescilli bulunan, 1979 veya daha eski model motorlu taşıtlar, kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 30 Haziran 2010 a kadar, kayıt ve tescillerinin silinmesi ve hurdaya çıkarılması durumunda, tahakkuk etmiş ve ödenmemiş Motorlu Taşıtlar Vergisi ile bu vergiye ilişkin gecikme zammı, vergi cezaları ve plakaya kesilen cezalardan vazgeçilecektir.

Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 6 ay içinde üyelerin Esnaf ve Sanatkarlar Odalarına, odaların da Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliğine olan aidat borçlarının tamamının ödenmesi halinde bu borçlara ait gecikme zamları silinecektir.

1 Ağustos 2002 ile 21 Temmuz 2005 tarihleri arasında 87.03 G.T.İ.P. numarasından Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) beyan edilmesi gerekirken 87.04 G.T.İ.P. numarasından özel tüketim vergisi beyan edilen

araçlarla ilgili, kanun yürürlüğe girdiği tarihten önceki dönemler için ÖTV tarhiyatı yapılmayacak, daha önce yapılan tarhiyatlardan vazgeçilecek, tahakkuk eden tutarlar terkin edilecektir. Tahsil edilmiş tutarlar ise iade edilmeyecektir.

Gül'ün onayladığı 5839 sayılı Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun² uyarınca da TOBB Üniversitesi, fen lisesi statüsünde özel ilk ve ortaöğretim kurumu açabilecektir. Öğrencilerin yüzde 70'i burslu olacak.

Yasaya göre, İstanbul'da Yeni Yüzyıl ve Gaziantep'te Zirve adıyla, iki vakıf üniversitesi kurulacaktır.

1 Ocak 2009 tarihinden sonra ikamet tezkeresi almak suretiyle Türkiye'de ikamet eden Ahıska Türkleri, Kanun'un yürürlüğünden itibaren, 3 ay içinde müracaat etmeleri halinde, milli güvenlik açısından sakıncası olmaması şartıyla, Türk Vatandaşlık Kanunu ve diğer ilgili mevzuatta öngörülen şartlar aranmaksızın, başvuru tarihinden itibaren 6 ay içinde Türk vatandaşlığına alınacak ve çifte vatandaşlık statüsüne kavuşturulacak. Çifte vatandaşlık statüsü sağlananlar, Bakanlar Kurulunca belirlenen yerlerde istihdam edilecektir.

5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu³ kapsamındaki kamu idarelerine verilmesi gereken her türlü beyanname, bildirge ve benzeri belgeler, bu idarelerin mevzuatı gereğince elektronik ortamda verilebilecektir.

1136 Sayılı Avukatlık Kanunu'nda⁴ yapılan değişikliğe göre, Genel Kurulca belirlenen yıllık kesenek, her yılın Ocak ve Temmuz aylarında 2 eşit taksitte ödenecek. Süresi içinde ödenmeyen yıllık keseneğe Merkez Bankası reeskont işlemlerinde uygulanan faiz oranında yıllık gecikme

zammı uygulanacaktır. 6 ay içinde borcun tamamının ödenmesi halinde, işlemiş faiz borcu silinecektir. Baro keseneğinin ödenmemesine bağlı olarak yürütülen levhadan ve sicilden silme işlemleri, 6 ay süreyle durdurulacaktır.

4. Dördüncü Önlem Paketi

İç talebi canlandırmak için Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu yüzde 33 azaltılacaktır.

KOBİ'lerde paketle birlikte nefes alacak, bütçeden KOSGEB için ayrılan 200 milyon liralık paya 75 milyon lira daha ilave edilecektir.

Destekleme fiyat istikrar fonuna ayrılan pay da 575 milyon liraya çıkacaktır. Böylece çiftçiler başta olmak üzere ihracatçının rekabet gücü artacaktır.

Yeni konut satışından alınan vergi 3 ay süreyle yüzde 18'den yüzde 8'e düşürülecek. Böylece emlak sektörünün yeniden canlandırılması hedeflenmiştir.

Otomobil ve beyaz eşya almak isteyenlere de paket önemli fırsatlar getirmiştir. Her iki sektörde de alınan Özel Tüketim Vergisi 3 ay süreyle düşürülmüştür.

Eximbank'ın sermayesi 2008 yılında yapılan 500 milyon liralık artırıma ilaveten 500 milyon daha artırılmıştır.

Elektrikte indirimli gece tarifesi yaygınlaştırılacaktır.

Bütün Açıköğretim kitapları ücretsiz verilecektir.

5. Beşinci Önlem Paketi

İnşaat sektöründe talebin canlandırılmasına ve stokların eritilmesine yönelik olarak geçtiğimiz günlerde konutlarda yüzde 18 olan KDV, 150 metrekaresinin üzerinde, - 150 metrekaresinin altında olanlar zaten yüzde 1- 3 ay süreyle yüzde 8'e indirilmişti. Bu defa da, bina ve bağımsız bölüm şeklindeki iş yerleri satışından alınan yüzde 18'lik KDV oranı 3 ay süreyle yüzde 8'e indirildi.

Ayrıca konut, iş yeri ve diğer gayrimenkullerin satışında alıcı ve satıcının her birinden, ayrı ayrı binde 15 olarak alınan tapu harcı, 3 ay süreyle binde 5'e indirilmiştir. Böylece, hem tapu işlemlerinin gerçek bedelleri üzerinden kaydedilmek suretiyle kayıtlı ekonomiye geçişi

² 5839 sayılı Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 28.02.2009 Tarih ve 27155 Sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

³ 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, 24.12.2003 Tarih ve 25326 Sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

⁴ 1136 Sayılı Avukatlık Kanunu, 07.04.1969 Tarih ve 13168 Sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

teşvik edilmiş, hem de inşaat sektörünün canlanmasına katkı sağlanmıştır.

Özellikle bu yeni ev kuranlar veya evindeki eşyalarını değiştirmek isteyenler için, talebin canlandırılması ve stokların eritilmesi amacıyla mobilya sektöründe her türlü ev ve ofis mobilyalarında alınan yüzde 18 KDV, 3 ay süreyle yüzde 8'e indirilmiştir.

Hem talebi canlandırmak ve stokları eritmek hem de gençlerin bilişim çağından en geniş şekilde yararlanması için bilgisayar, bilişim ve büro makinelerinden alınan yüzde 18 KDV, yine 3 ay süreyle yüzde 8'e indirilmiştir.

Tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinde kullanılan bazı makinelerden alınan KDV'yi geçen yıl yüzde 18'den yüzde 8'e indirilmişti. Şimdi de yatırım ve üretimi canlandırmak amacıyla özellikle KOBİ'lerin kullandığı bazı sanayi ve iş makinelerinden alınan yüzde 18'lik KDV 3 ay süreyle yüzde 8'e indirilmiştir.

6. Altıncı Önlem Paketi

Altıncı önlem paketinin amacı, özel sektörle bankalar arasındaki kredi akışını düzenleyecek bu kuruma, yeni işlev ve daha doğru, daha etkili rol ve fonksiyon vermektir. Hazine, 1 milyar lirayla fona katkıda bulunacaktır.

Katkının bankacılık sektöründe oluşturacağı etki, ortalama 10 katına kadar çıkabilecektir. Özellikle küresel finans krizinin ortaya çıkarttığı bu tabloda, hem ABD hem Avrupa'da, özel ve kamu sektörünün çok anlamlı işbirlikleri olmaktadır. Kredi Garanti Fonu da bu açıdan özel önem taşımaktadır. Bu düzenlemeyle bir taraftan firmalarımıza kredi desteği sağlanırken, diğer taraftan bankaların bilançolarının sağlıklı yapıda kalmasına katkıda bulunulacaktır.

Fona sağlanacak hazine desteğine ilişkin usul ve esaslar, fon kaynaklarının kullanım şekli, fonun işleyiş mekanizması, bu çerçevede Bakanlar Kurulu kararıyla belirlenmiş olacaktır. Küresel finansal krizde küresel iş birliği elbette önemlidir ama en az bunun kadar önemli olan, ulusal düzeydeki iş birliğidir. Bu işbirliği, krizin etkilerini azaltmaya yardımcı olacak, tüm tarafların ortak dayanışmasını gösterecek,

dolayısıyla da en fazla ihtiyacımız olan beklentilerin hızla düzelmesine de yardımcı olacaktır.

6. ekonomik önlem paketinin en önemli ayağı olan ve özel sektör ile bankalar arasındaki kredi akışını düzenleyecek Kredi Garanti Fonu bankaların şirketlere vereceği kredinin yüzde 60'ına kefil olacaktır.

Bilindiği üzere, kefalet bir borç değil yükümlülüktür. Ancak kefil olunan şirketin borcunu ödememesi halinde bu yükümlülük bir borç haline dönüşür; o zamana kadar herhangi bir işlemi gerektirmeyen kâğıt üzerinde bir kayıttır. Kredi garanti fonu, Hazine Müsteşarlığı nezdinde ve onun yönetiminde kurulan özel amaçlı bir finansal araçtır. Fon, kefalet mekanizması ile KOBİ'lere açılacak kredilerin doğuracağı kredi riskine yüzde altmış oranında ortak olacak; böylece banka her yüz liralık kredinin sadece kırk liralık bölümüne ait riski üstlenecektir. Kredi riski, anapara artı faizden oluştuğuna göre, dönem sonlarında oluşan faiz riskinin de devlet ve bankalar arasında aynı oranlarda paylaşılması gerekmektedir. Öte yandan, Hazine kefaletine bağlanacak altmış liralık kısım, Basel I kriterlerine göre tesis edilmesi mecburi olan asgari olarak % 8 oranındaki sermaye / risk oranına dahil edilmeyecektir. Böylece, banka bir KOBİ'ye yüz liralık nakdi kredi açtığında, söz konusu KOBİ'den yüz liranın faizini tahsil ederek gelirlerine katacak, bilançosundaki krediler kalemi yüz lira yükselecek, ancak sermaye / risk oranını yalnızca kırk liralık kısmı itibarıyla doldurmuş olacaktır. Ticari bankanın neredeyse gelirinin tamamını direkt ve dolaylı şekilde kredilerden sağladığı dikkate alındığında, bankanın verdiği yüz liralık krediye karşılık, kırk liralık sermayesinin bloke edilmesi o banka için çok önemli avantaj teşkil etmektedir. Ayrıca, sermaye yeterliliğini ifade eden oran, bir bankanın açabileceği toplam kredilerin tavan miktarını belirlediği gibi, özellikle yurtdışından talep ettiği kredilerde, borçlanabileceği tutarı, vade uzunluğunu ve katlanacağı maliyeti belirleyen bir numaralı faktördür.

Bankalar, kredi talep eden şirketlerin aldıkları teminatı fona bildirecek ve banka kredi verdiği şirketle ilgili dosyayı fona

vererek, kefil olmasını isteyecektir. Fon da kredi veriminin daha önce belirlenmiş kriterlere uygunluğuna bakacaktır. Gösterilen teminatların ve şirketle ilgili dosyanın fonun belirlediği kriterlere uygun olması halinde fon kredinin yüzde 60'ına kadar bankaya kefalet verecektir. Sorun olmaması halinde bu aşamaya kadar fondan herhangi bir kaynak çıkışı söz konusu olmayacaktır. Ancak kredinin temerrüde düşmesi durumunda banka bir taraftan krediyi geri tahsil etmek için şirkete yönelik takibe geçecektir. Aynı zamanda da fona başvurarak, kredinin yüzde 60'ına tekabül eden miktarı talep edecektir. Banka daha sonra takip sonucu şirketten tahsil ettiği miktarın yüzde 60'ını fona yatıracaktır. Böylece fon şirketin krediyi ödeyememesi durumunda şirkete kefil olarak devreye girecektir.

Devlet kefaletini vazetmeden önce kredi verilecek KOBİ'nin seçiminde ve kredi limitinin belirlenmesinde bankaya bağımlı kalmayacak, şirketin dosyası üzerinde teminat, yasalar ve bankacılık usul ve temülleri açısından gerekli incelemeleri yapacaktır. Dosya tetkikatı olumlu çıkarsa, o takdirde krediye kefil olduğunu kreditor bankaya bildirecektir. Devletin bu özen ve dikkati göstermesi son derece doğal, yerinde hatta gereklidir. Çünkü, borçlu firma kredi vadesinde temerrüde düştüğü takdirde, üstlenilen kefaletten dolayı kamunun kıt kaynaklarıyla başarısız bir firma toplumun sırtından finanse edilmiş olacaktır. Kredi garanti fonunun teknik yönden başka bir olumlu yönü, tüm tarafların (banka, devlet, şirket) elini taşın altına koydurmasıdır.

Hükümet, kredi garanti fonu düzenlemesi sayesinde banka kaynaklarının reel sektöre akmasını sağlayacaktır. Bu çok önemli işi yaparken, kredinin batması hali hariç hiçbir kamu kaynağı kullanmayacaktır. Aslında, bir kredinin batması halinde de kamu kaynağına başvurulacağı kesin değildir. Çünkü, bu durumda önce teminat paraya çevrilecek ve mevcut riskin bu şekilde kapatılmasına çalışılacaktır. En kötü ihtimalle, risk kısmen teminatın satış değeriyle kapanacaktır.

Krediyle ilgili değerlendirmede, KOBİ tarafından sunulan projenin yapılabilirliği

başlıca unsur olacak. Yönetimin liyakatine de önem atfedilecek, teminata gereğinden fazla ağırlık verilmeyecektir. Basel II kriterlerinin uygulaması süresiz olarak tehir edilmeseydi, zaten her firmanın kredi değeri çabucak bankacılık ölçütlerine göre saptanmış olacaktı. Bu da hangi KOBİ'lerin kredi garanti fonu kapsamına alınacağı hususundaki kararı çok kolaylaştıracak ve son derece sağlıklı hale getirecekti.

Kredi garanti fonunun makro ekonomik açıdan önemi, piyasaya kürekle para saçıp, enflasyonist baskı yaratmadan reel sektörün bankalar tarafından fonlanmasını sağlayacak olmasıdır. Yani hükümet, münferit işletmelerin kaynak sorununa çare bulurken, bunu genel ekonomide enflasyonist baskıya yol açmadan sağlayacaktır.

Hükümet, küresel krizle birlikte sayısı hızla artan işsizliğin önüne geçebilmek için formül ve finansman arayışını sürdürmektedir. TÜİK verilerine göre işsiz sayısı 3 milyona ulaşırken, 1 milyon 300 bin kişi de yeni iş umuduyla İŞ-KUR'a başvurmuştur. Kısa çalışma ödeneğinin süresinin uzatılması ve miktarının artırılmasının ardından patronların prim yükünü hafifletmeye dönük adımlar atılacaktır. Bu kapsamda, kriz nedeniyle işten çıkardığı işçisini geri alan patronun prim ödemesinin bir bölümünü devlet karşılayacaktır. Şu anda 6, 8 ve 10 aylık sürelerde işini kaybedenlere işsizlik ödeneği verilmektedir.

İŞKUR'un üzerinde çalıştığı yeni iş e-dindirme projesi kapsamında, okulların bakım onarımı, ağaç dikimi, poşet toplama, bahçe düzenleme gibi işlerde istihdam edileceklerdir.

7. Yedinci Önlem Paketi

Türkiye'de krizin etkisiyle işsizlik oranının yüzde 15,5 gibi rekor seviyelere çıkmasının ardından, hükümet işsizlikle mücadelede dönük İstihdam Paketi çalışmalarını hızlandırmıştır. Küresel krizin olumsuz etkilerini hafifletmek ve ekonomiyi canlandırmak için 6 adet ekonomik paket yürürlüğe konmuştur. 7'inci paket ise "istihdam paketi" olacaktır. Son dönemde işsiz sayısındaki hızlı artış üzerine hazırlanan söz konusu paket, işsizlere, uzun

vadede meslek kazandırmayı, kısa vadede geçici iş sağlamayı amaçlamaktadır.

Paketteki önlemlerin en az 500 bin kişiye doğrudan istihdam, 200 bin kişiye de mesleki eğitim kazandırması planlanmaktadır. Pakette istihdam yaratmaya dönük alınacak bazı önlemler de şöyle sıralanmaktadır:

- Özel istihdam bürolarına geçici iş ilişkisi kurma yetkisi verilecektir. Bu kapsamda İş Kanunu'nda ve İŞKUR Kanunu'nda değişiklik yapılacaktır.

- İŞKUR'un uyguladığı toplum yararına çalışma programları genişletilecek ve buna dönük kaynak artırılacaktır.

- İŞKUR'un meslekî faaliyetleri genişletilecektir. Bu kapsamda mevcut 100 bin kişi hedefine ilaveten 200 bin kişiye mesleki eğitim verilecektir.

- Çevre ve Orman Bakanlığı Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Genel Müdürlüğü'nün ağaçlandırma ve erozyonla mücadelede konusuna ayrılan kaynak artırılacaktır. Böylece bu alanda çok sayıda işsiz kısa süreli ya da devamlı istihdamı sağlanacaktır.

Sonuç

2008 Ekonomik Krizi, 2008 yılının son aylarında ortaya çıkan ve dünyanın birçok ülkelerini olumsuz yönde etkileyen ekonomik gelişmelerdir. 1929 Dünya Ekonomik Bunalımıyla kıyaslanan bu kriz özellikle Eylül 2008 ayında gözle görülür hale gelmiştir. ABD'deki taşınmaz mal (mortgage) piyasasının birden değer kaybetmesi ve bunun sonucu olarak tutulu satışlardaki kişisel iflasların artması bu krizi tetiklemiştir. Krizin ortaya çıkmasının nedenleri aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- 2005'ten itibaren ABD ve Avrupa'da konut fiyatlarının hızla gerilemesi.

- Konut bedelinin birçok ülkede yüzde 95-100'ünün kredilendirilmesi.

- Bazı finansal kuruluşların subprime mortgage kredilerinin yüksek getirilerine heves ederek portföylerinde bu kredilerin ağırlığını aşırı yükseltmeleri.

- ABD'de 2005'ten itibaren konut fiyatlarının hızla gerilemeye başlamasıyla sorunlu konut kredi miktarında ortaya çıkan hızlı artış ve bu evlerin haciz edilerek satılması ile fiyatlardaki düşüşün artarak devam etmesi ve bunun sarmal bir olaya dönüşmesi.

ABD'de ortaya çıkan krizin etkileri dalga dalga tüm dünyayı etkilemiştir ve Türkiye de bu krizden olumsuz yönde etkilenmiştir. 2008 yılının ikinci yarısından günümüze kadar krizin yarattığı olumsuz sonuçları gidermek amacı ile 7 adet önlem paketi hazırlanmıştır. Bu önlem paketlerinin hazırlanmasının nedenleri, ekonomiyi harekete geçirmek, azalan dış talep neticesinde ortaya çıkan likidite sorununu azaltmak, iç talebi artırmak, ekonomik büyümeyi sağlamak ve işsizlik sorununun giderilmesidir. Alınan tedbirler dünya genelinde alınan tedbirler ile örtüşmektedir.

Kaynakça

1136 Sayılı Avukatlık Kanunu, 07.04.1969 Tarih ve 13168 Sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, 24.12.2003 Tarih ve 25326 Sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

5838 Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 28.02.2009 Tarih ve 27155 Sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

5839 sayılı Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 28.02.2009 Tarih ve 27155 Sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

<http://arsiv.sabah.com.tr>

<http://rega.basbakanlik.gov.tr>

www.bddk.org.tr

www.cnnturk.com

www.cumhuriyet.com.tr

www.radikal.com.tr

www.referansgazetesi.com

www.tusiad.org

www.zaman.com.tr